

**Ocena rozprawy doktorskiej mgr Natalii Białki pt.
„Analiza bibliometryczna piśmiennictwa
na temat drapieżnych czasopism i wydawnictw za lata 2011-2020”,
napisanej pod kierunkiem dr hab. Magdaleny Wójcik, prof. UJ**

Problematyka i obszar badawczy pracy

Problematyka pracy skupia się na badaniu drapieżnego publikowania w systemie komunikacji naukowej w Polsce i na świecie w latach 2011-2020. Badania ograniczono do drapieżnych czasopism i wydawców. Rozprawa ma charakter teoretyczno-empiryczny i jest zgodna z nurtem pozytywistycznym nauki o informacji.

Cel pracy

Głównym celem pracy jest diagnoza i analiza rozmiaru, struktury i dynamiki zmian piśmiennictwa naukowego na temat drapieżnego publikowania wydanego za lata 2011-2020, a także ukazanie wyczerpującej charakterystyki bibliometrycznej tego piśmiennictwa, z punktu widzenia różnorodnych jego atrybutów. Przeprowadzone badania miały na celu także zidentyfikowanie obecnych problemów na tym polu oraz wypełnienie luki badawczej w postaci braku wyczerpujących bibliometrycznych analiz piśmiennictwa na temat drapieżnego publikowania.

Aktualność pracy i istotność podjętego tematu

Podjęty temat jest ważny ze względu na jego wpływ na system komunikacji naukowej oraz na jakość badań naukowych. Pojawienie się drapieżnych czasopism i wydawnictw wynika z komercjalizacji branży wydawniczej oraz globalizacji nauki, co prowadzi do potrzeby ciągłego powiększania dorobku naukowego. Jednocześnie drapieżne publikowanie wpływa na sposób przepływu informacji naukowej, utrudniając orientację w najnowszych doniesieniach

naukowych i prowadząc do błędnych wyobrażeń. Zwiększa to ryzyko rozpowszechniania fałszywych wyników i wniosków oraz osłabia wiarygodność publikacji naukowych. Ponadto, brak kompleksowych badań literaturowych i bibliometrycznych na temat drapieżnego publikowania pogłębia problem niewłaściwego postrzegania tego zjawiska. Badanie i analiza drapieżnego publikowania pozwoli na pogłębienie wiedzy na temat tego zagadnienia i zwiększy szanse na opracowanie skutecznych metod diagnostyki i przeciwdziałania „drapieżności” w nauce.

Metodologia

Autorka, aby osiągnąć wyznaczony cel, posłużyła się dwiema metodami: analizą i krytyką piśmiennictwa oraz analizą bibliometryczną. Zastosowane metody badawcze uważam za właściwe, ponieważ umożliwiają odpowiedź na postawione w pracy pytania badawcze. Autorka jest świadoma problemów metodologicznych związanych z badaniem drapieżnego publikowania. W pracy szczegółowo opisuje wykorzystaną metodologię, zastosowane podejście badawcze, procedury i kryteria wyboru analizowanych publikacji oraz stopień kompletności zebranych danych. W podrozdziale poświęconym utrudnieniom w przeprowadzaniu badań, przedstawia wdrożone rozwiązania, które pozwoliły na zachowanie integralności danych o publikacjach w korpusie, bez rezygnacji z postawionych celów badawczych. Część badawcza składa się z opisu i interpretacji uzyskanych wyników badań własnych. Metodologia badań obejmuje różne kryteria, takie jak: parametry autorstwa publikacji korpusu, parametry bibliometryczne wartościujące dorobek naukowy autora wyróżnionego publikacji korpusu, parametry formalno-bibliometryczno-altmetryczne publikacji korpusu, parametry źródeł publikacji korpusu oraz wybrane parametry zakresu tematycznego publikacji korpusu. Procedury inkluzji i ekskluzji artykułów również zostały określone. W celu zwiększenia czytelności i przejrzystości pracy należałoby, moim zdaniem, opisać etapy przeprowadzenia analizy bibliometrycznej, w tym procedury statystyczne i narzędzia użyte do obróbki i analizy danych.

Struktura pracy

Rozprawa charakteryzuje się przemyślaną, spójną kompozycją o schemacie od ogółu (kontekstu) do szczegółu (wyników badań własnych). Na treść pracy składają się cztery główne rozdziały, w których skupiono się na diagnozie i analizie bibliometrycznej piśmiennictwa w Polsce i na świecie na temat drapieżnego publikowania. W pierwszym rozdziale opisano cel pracy, koncepcję badawczą oraz warsztat metodologiczny. Drugi rozdział przedstawia genezę

drapieżnego publikowania i różne poziomy problemu naukowego związanego z tym zjawiskiem. Trzeci rozdział poświęcony jest metodologii badań bibliometrycznych dotyczących drapieżnego publikowania, w tym procedurze badawczej, kryteriach inkluzji i ekskluzji artykułów tworzących korpus oraz ocenie kompletności i spójności danych. Czwarty rozdział zawiera szczegółową analizę piśmiennictwa dotyczącego drapieżnego publikowania, w tym strukturę artykułów korpusu na podstawie obecności abstraktów, słów kluczowych, kalendarium cyklu wydawniczego oraz informacji o finansowym wsparciu badań. W dość obszernym *Zakończeniu* znajdziemy m.in. podsumowanie wyników analizy bibliometrycznej oraz odpowiedzi na wszystkie pytania badawcze wraz z ich interpretacją. Niezwykle bogata bibliografia liczy 733 pozycje. Do pracy dołączono wykazy rysunków i diagramów, tabel, wykresów, a także indeks osobowy oraz aneksy.

Mocne strony pracy

Rozprawa ma liczne zalety. Na pochwałę zasługuje przejrzystość struktury i klarowność wyводу, wzbogacona obszernymi podsumowaniami po każdym rozdziale. Zastosowana w pracy kombinacja metod badawczych pozwala na wyczerpującą charakterystykę bibliometryczną literatury dotyczącej drapieżnego publikowania, co w mojej opinii stanowi mocną stronę pracy. Kolejną zaletą to bardzo dobrze opracowane zagadnienia terminologiczne. Autorka sięgnęła do wielu źródeł i definicji, pokazując trudności w znalezieniu właściwego terminu dla pojęcia „drapieżne publikowanie”. Przedstawiła jego zakres i typologię, a także powody pojawienia się zjawiska „drapieżności” w publikowaniu.

Słabe strony pracy

Praca jest zbyt obszerna – tekst główny to aż 533 strony. W pracy znalazło się zbyt dużo informacji, które nie wymagały aż tak szczegółowej prezentacji. Na przykład, nie widzę potrzeby, aby eksponować opis dorobku publikacyjnego Jeffrey’ego Bealla w postaci informacji, gdzie publikował, ile razy, z kim, gdzie są indeksowane jego publikacje, jak przedstawia się jego działalność na blogu: liczba wpisów blogowych w danym okresie, tematyka wpisów, a także informacje o tym, kto komentował jego blogowe wpisy.

Mam również wątpliwości co do przydatności niektórych analiz. Mimo że wchodzi one w zakres badań bibliometrycznych i są elementem opisu badanej rzeczywistości, to jednak w moim odczuciu uzyskane informacje niewiele wnoszą do lepszego zrozumienia zjawiska drapieżnego publikowania. Oto przykłady:

- Zestawienie liczbowe wzajemnych zależności między wykształceniem a stanowiskiem naukowym wśród autorów wyróżnionych publikacji korpusu,
- Procentowy rozkład poziomu wykształcenia autorów i (osobno) autorek wyróżnionych publikacji korpusu,
- Częstotliwości występowania kont autorów wyróżnionych publikacji korpusu w serwisach ORCID, Academia.edu i ResearchGate względem płci,
- Rozkład liczby artykułów korpusu zawierających abstrakty za lata 2011-2020,
- Procentowe zestawienie kombinacji współwystępowania abstraktów i słów kluczowych w publikacjach korpusu,
- Procentowe zestawienie gatunków artykułów korpusu nieposiadających słów kluczowych,
- Procentowe zestawienie gatunków artykułów korpusu posiadających słowa kluczowe,
- Procentowe zestawienie najczęściej pojawiających się wśród publikacji korpusu wielokrotności (oznaczonej symbolem x) występowania określonej liczby słów kluczowych,
- 10 najczęściej pojawiających się wielokrotności (oznaczonych symbolem x) występowania liczby pozycji w bibliografiach artykułów korpusu,
- Wielkość portfolio wydawnictw publikujących czasopisma, w których ukazały się artykuły korpusu oraz ich afiliacja z instytucją sprawczą,
- Udział procentowy czasopism publikujących artykuły korpusu i wydawanych pod opieką instytucji sprawczych względem rozmiaru wydawnictwa.

Wszystkie wyliczenia procentowe są dodatkowo prezentowane na wykresach kołowych, które nie stanowią żadnej pomocy w interpretacji wyników, ponieważ procentowy udział paru wartości nie jest trudny do zrozumienia i wyobrażenia sobie. To, iż coś można policzyć i zaprezentować, nie znaczy, że należy to robić.

W pracy zabrakło mi też wzmianki czy refleksji na temat ewentualnych dobrych stron drapieżnego publikowania poza oczywiście łatwiejszym zdobywaniem punktów przez autorów artykułów. Może byłoby to nieco przewrotne podejście, ale pokazałoby szerszy obraz tego zjawiska oraz elastyczność myślenia Autorki.

Język i styl

Dysertacja jest napisana poprawną polszczyzną, z dbałością o strukturę, logikę wyводу i stylistykę, co sprawia, że jest zrozumiała i łatwa w odbiorze. Zdarzają się nieliczne błędy

literowe i interpunkcyjne. W oczy rzuca się jedynie nielogiczne w tym kontekście wyrażenie „większa połowa”, użyte w pracy trzy razy (s. 520, s. 527, s. 529).

Wnioski końcowe

Rozprawa doktorska mgr Natalii Białki jest opracowaniem teoretyczno-empirycznym podejmującym ważny i aktualny temat drapieżnego publikowania. Autorka uporządkowała terminologię, przedstawiła genezę zjawiska oraz sposoby jego diagnostyki i przeciwdziałania mu, a także przeprowadziła gruntowną analizę bibliometryczną piśmiennictwa na temat drapieżnych publikacji i czasopism. Autorka osiągnęła wyznaczony w pracy cel i przekonująco odpowiedziała na wszystkie postawione pytania badawcze.

Stwierdzam zatem, że przedstawiona mi do oceny dysertacja spełnia warunki określone w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 z późn. zm.). W związku z tym wnoszę o dopuszczenie mgr Natalii Białki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Jacek Tomaszczyk